

Boganmeldelser.

---

1. Prof. Dr. Aug. Oncken: Zur Biographie des Stifters der Physiocratie, François Quesnay.

I. Quesnays voreconomistiske Lebensperiode. — 95 Pag.

II. Entstehen und Werden der physiokratischen Theorie. — 60 Pag.

(Vierteljahrschrift für Staats- und Volkswirthschaft, für Literatur und Geschichte der Staatswissenschaften aller Länder, herausgeb. v. Kuno Frankenstein, Leipzig 1895 & 96.)

2. Dr. Franz Blei: Galianis Dialoge über dem Getreidehandel (1720). Mit einer Biographie Galianis. — Berner Beiträge zur Geschichte der Nationalökonomie Nr. 6, herausgeb. v. Aug. Oncken, Bern 1895. — 247 Pag.

3. Dr. Julius Marchlewski: Der Physiokratismus in Polen. — 172 Pag. — Zürcher volkswirtschaftliche Abhandlungen, 2. Heft, herausgegeben v. Julius Wolf, Zürich 1897.

Den 4. Juni 1894 var det 200 Aar siden Fr. Quesnay blev født i Méré, en ubetydelig Landsby i Nærheden af Paris. Var denne Mindedag indtruffet nogle faa Decennier tidligere, vilde den sikkert være gaaet upaaagtet forbi; thi Fysiokraternes Læresætninger, der i mange Henseender synes formulerede uden Forstaaelse af og Kendskab til det virkelige Liv, stod da i overmaade lav Kurs. Den Opmærksomhed, som disse Theorier vakte i Treserne og Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede hos flere af den Tids Fyrster og ledende Statsmænd, hvad der i Baden og Toskana affødte praktiske Forsøg paa samt i Polen, Rusland

Boganmeldelser.

---

1. Prof. Dr. Aug. Oncken: Zur Biographie des Stifters der Physiocratie, François Quesnay.

I. Quesnays voreconomistiske Lebensperiode. — 95 Pag.

II. Entstehen und Werden der physiokratischen Theorie. — 60 Pag.

(Vierteljahrschrift für Staats- und Volkswirthschaft, für Literatur und Geschichte der Staatswissenschaften aller Länder, herausgegeben v. Kuno Frankenstein. Leipzig 1895 & 96.)

2. Dr. Franz Blei: Galianis Dialoge über dem Getreidehandel (1720). Mit einer Biographie Galianis. — Berner Beiträge zur Geschichte der Nationalökonomie Nr. 6, herausgegeben v. Aug. Oncken, Bern 1895. — 247 Pag.

3. Dr. Julius Marchlewski: Der Physiokratismus in Polen. — 172 Pag. — Zürcher volkswirtschaftliche Abhandlungen, 2. Heft, herausgegeben v. Julius Wolf, Zürich 1897.

Den 4. Juni 1894 var det 200 Aar siden Fr. Quesnay blev født i Méré, en ubetydelig Landsby i Nærheden af Paris. Var denne Mindedag indtruffet nogle faa Decennier tidligere, vilde den sikkert være gaaet upaaagtet forbi; thi Fysiokraternes Læresætninger, der i mange Henseender synes formulerede uden Forstaaelse af og Kendskab til det virkelige Liv, stod da i overmaade lav Kurs. Den Opmærksomhed, som disse Theorier vakte i Treserne og Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede hos flere af den Tids Fyrster og ledende Statsmænd, hvad der i Baden og Toskana affødte praktiske Forsøg paa samt i Polen, Rusland

og Sverig alvorlige Overvejelser af, om det var muligt at lette de Byrder, hvorunder Datidens Folk stønnede, og skabe Lykke og Velstand for Folk og Hersker ad de af Fysiokraterne anviste Veje, tabte sig hurtig, da det viste sig, at selv de mest velmente Forsøg paa at omsætte de fysiokratiske Theorier i Praxis, kun havde hjælpeløs Forvirring til Følge.

Og da Adam Smith kort Tid efter Quesnays Død i 1774 udsendte sin »Wealth of Nations« (1776), hvis klare, skarpe og konsekvente Tanker bragte Merkantilsystemet til Fald og gav Signalet til den Kamp for Frihed i Handel og Næring, som Nationaløkonomien aldrig siden har opgivet, gik Fysiokraternes Lære hurtig i Forglemmelse. Det er navnlig Prof. Aug. Onckens Ære at have genvakt Interessen for Fysiokraterne og gjort den Uret god, der faktisk er blevet tilføjet Quesnay og hans Skole, idet disse Mænds Betydning og Indflydelse paa det Omslag i den økonomiske Opfattelse, der fandt Sted i de fleste Kulturlande i den sidste Halvdel af forrige Aarhundrede, lige indtil den nyeste Tid, enten er blevet direkte benægtet eller i høj Grad undervurderet.

I Løbet af de sidste Decennier er der fremkommet omfattende Levnetsskildringer ikke blot af mere fremragende Fysiokrater som Mirabeau den Ældre, du Pont de Nemours o. fl., men endogsaa af ganske ubetydelige Mænd som de Butré. Kun til Quesnays, selve Mesterens, Liv var Kendskabet hidtil yderst ringe, og store Partier af dennes Liv var hyllet i det dybeste Mørke. Hvad man vidste, indskrænkede sig i Grunden til de Mindetaler, der bleve holdte over Quesnay efter hans Død af Mirabeau, af Sekretæren for det franske Viden-

skabernes Selskab, Grand Jean de Fouchy, af Grev d'Albon og af Marquis Romance de Mesmon samt til enkelte Bemærkninger i Mad. du Haussets Memoirer. Ud af dette ganske uvederhæftige Materiale er der i Løbet af vort Aarhundrede blevet spundet en Krans af Legender om Quesnay, Fabler, hvoraf næppe en eneste fortjener Tiltro. Endnu i 1888, da Prof. Aug. Oncken udgav Quesnays samlede økonomiske og filosofiske Afhandlinger og Skrifter, havde han intet andet Materiale at holde sig til ved Udarbejdelsen af en dertil knyttet kortfattet Levnetsskildring af Fr. Quesnay. Denne bragte derfor intet videre Nyt; men Udgaven af Quesnays Værker havde til Følge, at der fra Frankrig uopfordret tilgik Prof. Oncken en Række hidtil ukendte Oplysninger om Quesnay. Disse Oplysninger ere blevne benyttede i de to foreliggende, højst interessante Afhandlinger i det Frankensteinske Tidsskrift. Den første Afhandling bringer saaledes fuldstændige og faktiske Oplysninger om Quesnays Barndoms- og Ungdomsaar, indtil han som Enkemand drog til Paris. Man ved nu, at Quesnay virkelig er født i Méré — hvor der i August ifjor blev indviet en beskeden Æresstøtte for ham, hvortil der var ydet Bidrag af Økonomer i alle Lande — en lille Landsby i Nærheden af Montfort l'Amaury i Departementet Seine-et-Oise, at hans Fader var en velstaaende og agtet Bonde (laboureur) og Handelsmand, der døde, da Sønnen var 8½ Aar gl. 16½ Aar gl. kom Quesnay i Lære hos Barberen i Ecquevilly, hvor han knap forblev et Aar, hvorpaa han rejste til Paris og i 6 Aar stod i Lære hos den berømte Kobberstikker Pierre de Rochefort, der førte Titlen *graveur ordinaire du roi pour l'academie des*

sciences«. Samtidig drev Quesnay kirurgiske, medicinske og naturvidenskabelige Studier og erhvervede sig, uden at det dog har været mulig at oplyse hvorledes, Titlen »maître-es-arts«, hvoraf han senere med Forkærlighed betjente sig. 1717 giftede han sig med Catherine Dauphin, en Købmandsdatter fra Paris, og nedsatte sig 23 Aar gl. som Kirurg i Mantes, efter at have aflagt Prøve for Kollegiet i St. Côme. Ti Aar efter berøvede Døden ham hans Hustru og lod ham tilbage som Enkemand med tre Børn, hvoraf Sønnen, Blaise-Guillaume, var 10 Aar, og den yngste kun nogle Uger. Han giftede sig ikke senere.

Alt dette er nyt og af Interesse. Derimod maa det meget beklages, at Prof. Oncken ikke har kunnet bringe noget særligt Nyt om Quesnays Liv i Paris og ved Versailleshoffet. Navnlig om det sidste vilde fyldigere Oplysninger have været af stor Interesse; thi her kan det ikke nægtes, at Efterverdens Kendskab til Quesnays Liv er overmaade ringe. Saa meget større Betydning har det at faa Klarhed herover, som Dr. Stefan Bauer fra Wien i 1890 gjorde den Opdagelse, at Quesnay under sit Ophold i Versailles havde erhvervet sig udstrakte Godser i Nivernais, over hvilke han, da han i Forvejen var blevet ophøjet i Adelsstanden, øvede alle en »grand seigneurs« Rettigheder. Jeg har i et tidligere Hefte af »Nat. Tidsskr.« troet mig berettiget til at fremsætte den Formodning, at disse Godser var at betragte som Betaling for de Tjenester, Quesnay havde ydet Madame Pompadour umiddelbart efter Damiens Attentat paa Kong Ludvig den 15de. Prof. Oncken godtgør imidlertid, at Quesnay allerede har været i Besiddelse af

Godserne i Januar 1755, skønt Købekontrakten først er dateret den 24. Januar 1757. Hvorfra Quesnay har faaet Midler til Købet af et saa stort Godskomplex, er fremdeles en Gaade. Sikkert er det imidlertid, at han kun besad en ringe Formue ved sin Ankomst til Paris, og at hans faste Gage hos Mad. de Pompadour var meget beskednen. Da Prof. Oncken imidlertid ikke betragter nærværende Afhandling som en Afslutning, men haaber, at der fremdeles vil tilgaa ham værdifulde Meddelelser fra Frankrig, tør man maaske haabe, at det tilsidst maa lykkes ham at faa spredt Lys over alle de Punkter i Quesnays Liv, der endnu ere dunkle. Destoværrer fristes Prof. Oncken af og til af den Beundring, han nærer for Quesnay som Videnskabsmand og Menneske, til at dømme mindre objektivt og til at undskylde eller bortforklare et eller andet, som maaske netop ikke burde bortforklares. Ligeledes tillægger Prof. Oncken utvivlsomt Quesnays kirurgiske, medicinske og metafysiske Arbejder større Betydning, end de have haft. Den berømte Albrecht v. Hallers Optræden overfor Quesnay vilde ellers være ganske uforklarlig. Desværre ere disse Skrifter ikke senere blevene gjorte til Genstand for Undersøgelse og Vurdering af medicinske Forfattere. Selv om Quesnay end ikke har Krav paa at regnes blandt Heroerne i den medicinske og kirurgiske Videnskab, kunde hans sociale Stilling og betydelige Forfattervirksomhed fuldtvel berettigede en Undersøgelse, og jeg betragter det som utvivlsomt, at en saadan vilde give Nøglen til mangt et Træk i Quesnays Karakter, som de økonomiske Forfattere ikke kunne udrede.

Hvor samvittighedsfuldt og grundigt Prof. Oncken

end er gaaet til Værks i det udførlige Afsnit af Afhandlingen, der behandler den fysiokratiske Theoris Tilblivelse, er det dog i Grunden ikke lykkedes ham helt at oplyse noget eneste Punkt, der tidligere var tvivlsomt. Det samme gælder hans Fremstilling af de ydre Aarsager, der have bevirket, at Quesnay pludselig optraadte som økonomisk Forfatter. At den Beretning, der findes i Du Ponts »Notice sur les économistes« i den af ham besørgede Udgave af Turgots Værker, om Samarbejde imellem Quesnay og Gournay, fra Ende til anden er urigtig, har det kun ringe Betydning at faa konstateret. Du Pont, den økonomistiske Skoles »concierge«, som Linguet spottende kaldte ham, tager det som Regel ikke saa nøje med Sandheden, naar det gjælder at reklamere for Økonomisternes Theorier. Naar Prof Oncken imidlertid benytter den af ham foretagne Optrevling af Du Ponts Paastand til at hævde Quesnay Æren for alene at have formuleret de nye økonomistiske Theorier, er dette kun forsaavidt berettiget, som det er en Misforstaaelse at regne Gournay og hans Disciple blandt Fysiokraterne. en Misforstaaelse, hvori dog de fleste ældre Forfattere have gjort sig skyldig. Thi i Virkeligheden stode Mænd som Forbonnais, Montaudouin og andre af Gournays Elever i næsten fjendtligt Forhold til Økonomisterne. Derimod er Quesnay sikkert blevet stærkt paavirket af den samtidige engelske Literatur. Lockes, Humes, I. Tuckers, Josias Childs, Jethro Tulls og Cantillons Værker vare alle oversatte paa Fransk ved det attende Aarhundredes Midte, og af franske Forfattere havde navnlig John Nicolls (Plumart de Dangeuil) og Ch. J. Herbert, der begge vare stærkt

paavirkede af Gournay, skrevet om Kornhandel og Agerdyrkningspolitik. Navnlig Herbert og Cantillon synes at have haft stor Indflydelse paa Quesnays Tankegang. Prof. Oncken protesterer dog imod de engelske Økonomers, navnlig W. Stanley Jevons og Henry Higgs Forsøg paa at fremstille Irlænderen Cantillon som de fysiokratiske Theories egentlige Ophav, og sikkert med Rette; thi hos Cantillon findes endnu enkelte rent merkantilistiske Betragtninger. Hvad derimod Quesnays egne agrikulturtekniske Anskuelser angaar, vare de neppe saa selvstændige eller byggede paa en saadan Kundskabsmasse i Forening med praktisk Indsigt og Erfaring, som Professor Oncken søger at godtgøre. Skønt født og opdraget paa Landet havde Quesnay i hele sit Liv staaet Landbruget saa fjernt, at man ikke kan forudsætte, at han skulde være i Besiddelse af videre Detailkundskab til dettes Praxis, om han end i sin fremrykkede Alder kan have lært noget af Mænd som Le Roy, Patullo og Dr. Marivelt, som han omgikkes meget. Saavel i Artiklernes »grains« og »fermiers« som i Quesnays senere Skrifter findes der af og til Udtalelser, som maa have skurret i en af den Tids praktiske Landmænds Øren. Manglen paa Kendskab til det praktiske Agerbrug var dog endnu mere fremtrædende hos Flertallet af Quesnays Elever som Du Pont, Mercier de la Riviere, Le Trosne o. s. v. Ja selv Mirabeau, der dog ejede et Gods i Provence, synes ikke at have haft synderligt Begreb om Landbrug. Lucas de Montigny, der har skrevet Sønnen Gabriel Honoré de Mirabeaus Biografi, beskylder ham endog for at have drevet sine Ejen-

domme paa en rent »vanvittig« Maade, og neppe med Uret.

Men ikke blot har Prof. Oncken med en Selvopofrelse, der bør anerkendes, i Aaringer viet al den Tid, hans Embedsforretninger lader ham fri, til indgaaende Studier af den ældre Nationaløkonomi; men han stræber ogsaa at vække Interesse for disse Studier blandt den Kreds af yngre Videnskabsmænd, hvormed han kommer i Forbindelse. Prof. Onckens »Berner Beiträge zur Geschichte der Nationalökonomie«, af hvilke der nu foreligger en Række Bind, indeholder derfor foruden værdifulde Afhandlinger fra dennes egen Haand interessante Afhandlinger af yngre Videnskabsmænd. Det foreliggende 6. Bind indeholder saaledes en af Dr. Fr. Blei skrevet livlig og interessant Biografi af Galiani, Fysiokraternes vittige og altid slagfærdige Modstander, samt en Oversættelse paa Tysk af dennes engang saa berømte Afhandling om Kornhandelen.

Det skyldes ogsaa udelukkende Prof. Onckens utrættelige Energi, at der i de sidste to Aar er blevet foretaget grundige Undersøgelser af de franske Fysiokraters Forbindelse med Regenter eller ledende Mænd i Sverig, Polen og Toskana, for derigennem at faa afgjort, hvormegen eller ringe Betydning de fysiokratiske Theorier har haft for Udviklingen i disse Lande. Det var oprindeligt hans Tanke, at de af disse Undersøgelser resulterende Skrifter skulde fremkomme samtidigt som Festskrift i Anledning af Indvielsen af Monumentet for Quesnay. Indsamlingen gav imidlertid ikke det forventede Resultat, og disse Skrifter ville nu fremkomme efterhaanden i forskellige Tidsskrifter. For

Sverigs Vedkommende har Undersøgelsen været overdraget til Undertegnede, der dertil ifjor nød Bistand af Carlsbergfonden. For Polens Vedkommende er dette Arbejde blevet udført af en yngre polsk Videnskabsmand, Dr. Julius Marchlewski, hvis Bog: »Der Physiokratismen in Polen« er udkommet i disse Dage. Denne Bog indeholder foruden sit egentlige Emne en interessant Redegørelse for en Række forskellige økonomiske Forfatteres Opfattelser af Fysiokraterne samt en overordentlig læseværdig Fremstilling af indre polske Forhold midt i forrige Aarhundrede. Fysiokraternes og navnlig Baudeaus og du Ponts direkte Forbindelser med højtstaaende Polakker vise sig i Følge Dr. M.'s Undersøgelser at have været temmelig værdiløse. Ja Baudeaus specielle Protektor, Biskopen af Wilna, Massalski, hørte til Ruslands betalte Venner og endte sit Liv i Galgen. I 1774 drog du Pont til Polen som Opdrager for Fyrst Czartoryskis, Kongens Fætters Børn. Du Pont, hvis Sandhedskærlighed altid er betydelig svagere end hans Forfængelighed og Lyst til at prale, sendte fra dette iøvrigt kortvarige Ophold Breve til Markgreven af Baden, hvori han fortæller, at der var tilbudt ham forskellige høje Stillinger i Rigets Administration; selvfølgelig var der ikke et sandt Ord i disse Fortællinger. Iøvrigt synes ingen af de Mænd, med hvem Fysiokraterne personligt ere komne i Berøring, og som de proklamerer som Tilhængere af deres Lære, at have bidraget det mindste til dennes Udbredelse i Polen. Ad ganske andre Veje trængte de fysiokratiske Ideer imidlertid senere ind i Polen, og blandt de Mænd, der kæmpede for Bondestandens Frihed, nærede mange rent fysiokratiske Anskuelser.

Birger Hansted.